
Marta Grčar

Korak na poti k starosti prijaznim skupnostim – TAAFE model kot inovacija projekta TAAFE

POVZETEK

Članek v kritični luči povzame program Svetovne zdravstvene organizacije starosti prijazne občine, ki je dobra osnova za spremembe ob staranju prebivalstva, pogosto pa ostane le na papirju. Sledi prikaz mednarodnega projekta TAAFE, v katerem si je pet lokalnih skupnosti in pet organizacij iz petih EU držav v alpskem prostoru (Avstrije, Francije, Italije, Nemčije in Slovenije) zadalo za cilj razvijati metode za uresničevanje tega svetovnega programa v praksi lokalnih skupnosti. Rezultat sta dve učinkoviti socialni inovaciji: »trojka« ter metodika za usposabljanje in delovanje lokalne akcijske skupine.

Ključne besede: starosti prijazna občina, skupnostna metoda, lokalna akcijska skupina, trojka, participacija

AVTORICA

Marta Grčar je socialna pedagoginja. Posveča se predvsem delu s skupnostjo, raziskovala je tudi doživljanje dolgotrajne oskrbe in duhovne potrebe v starosti. Zaposlena je na Inštitutu Antona Trstenjaka, kjer dela predvsem na programih starostih prijaznih mest in občin.

ABSTRACT

A step towards age-friendly communities - the TAAFE model as an innovation aspect of the TAAFE project

The article critically summarises the World Health Organisation's Age-Friendly Communities programme, which is a good basis for change as the population ages, but it often remains on paper, in theory. This is followed by a presentation of the transnational TAAFE project, in which five local authorities and five organisations from five EU countries in the Alpine region (Austria, France, Italy, Germany and Slovenia) set out to develop methods for putting this global programme into practice in local surroundings. The results are two effective social innovations: the "trio" and a methodology for training and running a local action group.

Key words: age-friendly municipality, community method, local action group, trio, participation

AUTHOR

Marta Grčar is a graduated social pedagogue. Beside her main focus on community work, she has also researched the experience of long-term care and spiritual needs in old age. She is employed at the Anton Trstenjak Institute, where she works mainly on age-friendly cities and municipalities programs.

1. PROGRAM SVETOVNE ZDRAVSTVENE ORGANIZACIJE STAROSTI PRIJAZNE OBČINE V KRITIČNI LUČI

Program starosti prijaznih mest in občin (v nadaljevanju SPMO) je program svetovne zdravstvene organizacije (SZO), namenjen reševanju izzivov staranja prebivalstva (Global Age-friendly Cities, 2007; Age-friendly, 2007; Age-Friendly Rural, 2006). Ob dejstvu, da je trenutno na svetu delež starih ljudi največji v zgodovini našega planeta in da se ta še povišuje, je SZO leta 2007 po vsem svetu sprožila obsežno raziskovanje med vsemi ključnimi skupinami prebivalcev o tem, kaj je za prebivalce lokalnih skupnosti starosti prijazno in kaj ni. Na podlagi ugotovitev so zasnovali smernice programa, ki se mu je do sedaj pridružilo tisoč članic, kot je razvidno na spletni strani tega svetovnega programa (Age friendly world, <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/>).

Kljub dobro zasnovanemu programu se v praksi kaže, da lokalne skupnosti mnogokrat ostanejo zgolj pri formalnem nazivu starosti prijazne občine. Pri manjkuje jim volje, še večkrat pa metodološkega znanja; izziv večine občin je, kako naj ob pomanjkanju časa in usposobljenosti kadra usmeritve SZO uresniči. Zato principi SZO, kot so participacija starejših, soustvarjanje, solidarnost, kombiniranje dela od zgoraj navzdol in od spodaj navzgor, ostajajo zgolj politične parole oziroma abstraktne želje. V praksi na primer ni lahko razširiti krog ljudi, ki bi sodelovali pri udejanjanju SPMO; principe je treba »prevesti« v konkretne metode dela in organizacijske strukture, to pa prepušča SZO vsaki lokalni skupnosti. Tudi priročniki z metodami, ki so na voljo, ne koristijo veliko, saj občine nimajo časa, da bi jih preučile, večinoma pa tudi nimajo ustreznega kadra, ki bi bil usposobljen za izbor in aplikacijo teh metod.

Druga vrzel v programu SPMO, ki jo opažamo, je konkretizacija želje, da bi se lokalne skupnosti učile druga od druge. Osnovno orodje SZO za ta namen je spletna podstran Age friendly world. Pri tem je ena od težav, da so na spletni strani objavljene prakse posameznih lokalnih skupnosti včasih omejene na birokratsko nujnost ali samohvalo. Večja težava pa je podobna oni pri aplikaciji principov: pomanjkanje časa občinskih delavcev, da bi izmed številnih podatkov in praks na svetovni spletni strani izbrskali kaj koristnega za svoje lokalno okolje. SZO zadnja leta prepozna, da to vrzel najučinkovitejše premoščajo nacionalne ali regionalne mreže in združenja starosti prijaznih občin (v Sloveniji je to Slovenska mreža starosti prijaznih mest in občin, ki jo koordinira Inštitut Antona

Trstenjaka); te mreže povezujejo lokalne skupnosti preko izobraževanj, izmenjav dobrih praks in na druge načine.

2. PRIPRAVA PROJEKTA TAAFE – ENTUZIASTIČNA ŽELJA PO KONKRETNEM, SISTEMATIČNEM IN VKLJUČUJOČEM MODELU

Jeseni 2018 se je našlo zanimivo partnerstvo. Pobudnik za oblikovanje projekta je bila italijanska organizacija Istituto per Servizi di Ricovero e Assistenza agli Anziani (ISRAA). Koordinator njihovega razvojnega laboratorija za socialne inovacije (FABER), Oscar Zanutto, je obiskal delavnico, ki jo je pripravilo starosti prijazno mesto Manchester, in se navdušil nad idejo, da občina in strokovne organizacije skupaj s starejšimi ljudmi preko dialoga in operativnega sodelovanja gradijo starosti prijazno skupnost. Na Inštitutu Antona Trstenjaka smo z njim delili izkušnjo našega dela z občinami v okviru Slovenske mreže starosti prijaznim mest in občin, zlasti glede pasti in rešitev, močnih in šibkih točk. Konzorcijskemu partnerstvu se je na pobudo ISREE pridružil dr. Thibault Moulaert (Moulaert in Garon, 2016), professor na univerzi v Grenoblu – strokovnjak, ki se s starosti prijaznimi mesti in občinami ukvarja kot raziskovalec in urednik ter ima širok pogled na realnost SPMO v Evropi in po svetu, predvsem v Kanadi.

Ugotovili smo, da imamo podoben pogled tako na pasti in šibke točke kot na močne točke in možnosti. Hkrati smo začeli oblikovati model in projekt. Model smo gradili na dobrih izkušnjah in rešitvah, za katere smo menili, da bodo preprečile pasti, ki smo jih zasledili pri nas ali drugje. Obenem smo se odločili, da bomo v partnerstvo vključili iz vsake države eno lokalno skupnost, ki bo pilotno preizkusila model »na svoji koži«, in eno strokovno organizacijo, ki bo lokalni skupnosti pri tem metodično stala ob strani. Projektno partnerstvo je bilo na koncu sestavljeno iz Avstrije (SZI – Center for Social Innovation GmbH in občina Vrbna - Feldbach), iz Francije (Université Grenoble Alpes in občina Merseille, ki jo je tekom projekta zamenjala krovna organizacija Pôle services à la personne), iz Italije (ISRAA – Istituto per Servizi di Ricovero e Assistenza agli Anziani, CEI – Central European Initiative in občine Treviso), iz Nemčije (Eberhard Karis Universitxt Tübingen, Landkreis Tübingen in občina Münsingen), iz Slovenije (Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje ter Občina Žiri) in iz Švice (Smart GENERATIONS 65, ki je zaradi administrativnih težav že na začetku izstopila iz projekta). Pilotne lokalne skupnosti so bile med seboj zelo različne po velikosti in značilnostih; Občina Žiri je bila na primer edina od lokalnih skupnosti, ki je bila v program SPMO vključena že pred začetkom projekta.

S projektom TAAFE (*Towards Alpine age-friendly environment*) smo se prijaviли na razpis programa Interreg Alpine Space. V prijavi smo napisali, da je namen projekta razvoj novih rešitev pri organiziranju in delovanju starosti prijaznih lokalnih skupnosti v alpskem prostoru. Ker je v prvem krogu izbora financer

projekt potrdil, smo se za tem lotili temeljitejše prijave za drugi krog prijave. To ni bila zgolj administrativna naloga, ampak smo priložnost resno izkoristili za dodelavo modela; vključili smo poglede novih partnerjev, predvsem pa je to bila dobra priložnost, da poenotimo cilje.

Naš projekt je bil na razpisu izbran in jeseni 2019 smo začeli z njegovim izvajanjem; zaključil se je v letu 2022. Lepa spodbuda na začetku projekta so bile besede Slovenca Primoža Skrta, ki je bil takrat kontrolor programa Alpine Space s sedežem v Munchnu, ko je na koncu uvodnega projektnega srečanja rekel, da ima glede na našo usklajenost in dodelanost modela vtis, da je prišel na konec in ne za začetek projekta.

3. TAAFE MODEL – OD ŽELJE K REALNOSTI

Inštitut Antona Trstenjaka je bil skupaj z enim vidnejših strokovnjakov za SPMO, Belgijcem Thibauldom Moulartom v projektu TAAFE odgovoren za razvoj in vpeljevanje modela TAAFE in metodike, ki usmerja tako delo na mednarodni kakor na lokalni ravni. Eno ključnih prizadevanj modela TAAFE je spodbuditi lokalne skupnosti h konkretnemu in hkrati sistematičnemu prizadevanju za starosti prijazno skupnost, jih opremiti z orodji in usposobiti za delo »s starimi ljudmi in ne le »za« stare ljudi. Pri tem želi model preseči zgolj občasno posvetovanje s starejšimi, kar se velikokrat skriva za navidezno participatornimi politikami. Model sistematično vključuje starejše in druge deležnike v program SPMO od načrtovanja do uresničevanja akcij.

Model TAAFE usmeri skupnost na pot uresničevanja starosti prijazne skupnosti po korakih, ki v osnovi sledijo usmeritvam SZO za ta program, vendar so v določenih vidikih prilagojeni in konkretnjeji. **TAAFE proces** sestavljajo naslednji koraki:

- v pripravljalnici fazi je najpomembnejša ustanovitev trojke in lokalne akcijske skupine;
- sledijo usmerjena ocena potreb, izbira prednostnih nalog, skupno načrtovanje, skupno izvajanje, evalviranje in praznovanje ob doseženih uspehih;
- nato se cikel ponovi začeni s poglobljanjem ocene potreb in izborom novih prednostnih nalog.

Model favorizira več krajših ciklov namesto enega daljšega, ker je tak proces konkretnjeji, postopneji in bolj participativen. Več kratkih ciklov obenem spodbuja lokalno skupnost, da **postaja učeča se skupnost**. Kaj to pomeni? Skupnost – od občinske uprave in politike do lokalne stroke, civilne sfere in širše javnosti – z vsakim ciklom bolje razume svoje dejanske razmere, potrebe, zmožnosti in vire, večajo se tudi njeno teoretično znanje in spretnosti. Sodelujoči se po vsakem ciklu bolje poznajo med seboj, kar lahko izboljša njihovo sodelovanje in znanje o tem, kako vključiti različne skupine starejših ljudi. Nič manj pomembno ni,

da imajo udeleženi vse bolj enotno sliko; izkušnja mnogih občin je pokazala, da je velikokrat problem v tem, da se za istimi izrazi, npr. »sodobni dom«, skrivajo različne predstave, kaj to pomeni. Vse to pelje občinsko skupnost v učinkovitejše ukrepanje v smeri starosti prijazne skupnosti. Med drugim se pri takem načinu dela lokalna strategija za trajnostni in kontinuiran razvoj starosti prijazne skupnosti razvije ob primernem času – ne le kot abstrakten »seznam želja«, temveč kot skupna realistična usmeritev za prihodnje delovanje.

Ena od inovacij modela TAAFE, ki omogoča, da so starejši zares vključeni v vse korake dela, je organizacijska struktura, imenovana **TAAFE trojka**. Sestavljena je iz treh vlog: uslužbenec iz občinske uprave, nekdo izmed starejših ljudi in za to izobražen metodik. Vsaka vloga ima praviloma dva predstavnika. Starejša oseba (ali več oseb) v trojki predstavlja glas starejših, zlasti tistih, ki jih je težko doseči. Njihov glas v trojki prispeva k procesu bogato socialno mrežo in poglobljeno razumevanje lokalne skupnosti. Metodik zagotavlja metodološko podporo, s tem pa učinkovitost dela. Svetuje, katere metode dela so v dani situaciji najprimernejše in je tudi usposobljen za njihovo uresničevanje, bdi nad kakovostjo implementacije korakov in principov, pripravlja in prilagaja orodja. Član trojke - zaposleni v lokalni upravi - je most med starejšimi in lokalno upravo; po zaslugi tega povezovalca se lahko pristopa tako od spodaj navzgor kakor od spodaj navzgor.

Poleg trojke je po modelu TAAFE motor starosti prijazne skupnosti **lokalna akcijska skupina**. Sestavljena je iz najpomembnejših in najbolj zavzetih deležnikov za kakovostno staranje in medgeneracijsko sožitje v občini. V njej so predstavniki starejših občanov iz krajevnih društev in drugi zainteresirani posamezniki, predstavniki občinske uprave ter strokovnih služb, ki delujejo v občini (zdravstva, sociale, oskrbovalnih ustanov, šolstva, urbanizma in infrastrukture); za medgeneracijsko sodelovanje je pomembno, da sodelujeta tudi predstavnik mladih ter za to področje zavzet učitelj ali vzgojitelj. Lokalna akcijska skupina se srečuje večkrat letno skozi celotni program SPMO. Deluje na prostovoljski osnovi, za skupno dobro.

Slovenska značilnost, ki se je uveljavila tudi v projektu TAAFE je, da tako lokalna akcijska skupina kot trojka delujeta kontinuirano in ne zgolj priložnostno. Sta gonilni sili vseh korakov: od ugotavljanja potreb do njihove določitve, od uresničevanja prednostnih nalog v praksi do evalvacije narejenega. Člani trojke in lokalne akcijske skupine so most med programom SPMO in starejšimi ljudmi v občini, pa tudi z drugimi občani. Tako so v vse korake programa SPMO čim bolj vključeni različni krogi starejši občanov. Ti dve skupini ščitita program tudi pred tem, da individualni, politični ali komercialni interesi ne prevladajo nad skupnim dobrim. Lokalna akcijska skupina je v občini nujno potrebna za dobro izmenjavo in pretok informacij ter posledično za učinkovitejše delo na področju staranja in medgeneracijskega sožitja. Pri nas vse to dosegamo po participativni

metodi skupinskega socialnega učenja, ki jo na Inštitutu Antona Trstenjaka razvija dr. Jože Ramovš s sodelavci (Ramovš idr., 2019).

Za uvajanje postopnega procesa TAAFE, trojke in lokalne akcijske skupine v neki skupnosti je ključno **usposabljanje**. Če bi model ostal zgolj pri pripravi procesa in struktur, bi bil samo še en od mnogih modelov, ki kljub svoji domiselnosti ostanejo na papirju. Zato model TAAFE posebno pozornost posveča usposabljanju, ki smo ga v projektu TAAFE dosledno izvajali. Predvideno je usposabljanje na regionalni, nacionalni ali mednarodni ravni, tako da sta vanj vključeni vsaj dve lokalni skupnosti. Sestavljeno je iz metodoloških delavnic za trojke in rednih srečanj metodikov za izmenjavo izkušenj.

Na **metodoloških delavnicah** se trojke naučijo osnovnih teoretičnih konceptov. Predvsem se korak za korakom učijo metodike od vzpostavitve lokalne akcijske skupine in raziskovanja potreb do izbire prednostne naloge in njene implementacije v svojem lokalnem okolju. Metodološke delavnice izvedemo med prvim ciklom, najbolje pred začetkom vsakega novega koraka. Po koncu prvega cikla lahko organiziramo nadaljnje metodološke delavnice.

Redna srečanja metodikov potekajo na dva ali tri tedne. Namenjene so strokovni in medsebojni opori metodikov pri opravljanju njihove vloge; omogočajo izmenjavo praks, reševanje težav, dvomov in vprašanj ter poglobitev določene teme ali vidika dela s povezovanje teorije in prakse.

Za podporo metodikom smo izdali priročnik za starejše občane in za lokalno akcijsko skupino starosti prijazne občine *Na poti k starosti prijazni skupnosti*; izšel je hkrati v slovenščini, angleščini, nemščini, francoščini in italijanščini (Ramovš in sod., 2020). Celoten model z navodili za implementacijo in predlogi orodij pa so opisani v priročniku *TAAFE toolkit*, ki je zaenkrat napisan le v angleščini. Oboje je prosto dostopno na spletni strani projekta TAAFE (<https://www.alpine-space.org/projects/taafe/en/results/wp-e-deliverables/building-taafe-model-delivering-taafe-toolkit>).

4. SKLEP

Model TAAFE je zgolj eden od korakov na poti prizadevanj za podporo lokalnim skupnostim, da bi se lahko mi in naši zanamci v svojem kraju kakovostno starali in živeli v sožitju. Izhaja iz prakse in je praksi tudi namenjen; v tem oziru je vreden toliko, kolikor pomaga posameznim lokalnim skupnostim na poti prizadevanj, da bi bile starosti prijaznejše.

Med izvajanjem projekta TAAFE ga je uporabilo pet lokalnih skupnosti iz petih držav (Avstrije, Francije, Italije, Nemčije in Slovenije), ki so se podale na ustvarjalno pot uresničevanja koncepta starosti prijazne skupnosti. Vsaka lokalna skupnost je model prilagodila svojim razmeram in našla svoje edinstvene rešitve.

(Opis izkušenj vsake od vključenih lokalnih skupnosti bi zahteval obsežnejši članek.)

Model gradi na predhodnih prizadevanjih in ga tudi po končanem projektu nadgrajujemo v Slovenski mreži starosti prijaznih mest in občin, da bi služil vsem skupnostim, ki si prizadevajo za kakovostno življenje svojih starejših občanov in za lepše sožitje med generacijami. Je primer dobre prakse pri uresničevanju razvojne usmeritve EU za novo solidarnost med generacijami ob staranju prebivalstva (Svet EU, 2005).

LITERATURA

Age-friendly Cities Project Methodology. Vancouver Protocol (2007). Geneva: World Health Organization.

Age-Friendly Rural and Remote Communities: A Guide (2006). Federal/Provincial/Territorial Ministers Responsible for Seniors. Dostopno na: www.health.gov.nl.ca/health/publications/afrrc_en.pdf.

Age friendly world. <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/>.

Global Age-friendly Cities: A Guide (2007). Geneva: World Health Organization.

<https://www.alpine-space.org/projects/taafe/en/results/wp-e-deliverables/building-taafe-model-delivering-taafe-toolkit>.

Moulaert Thibault in Garon Suzanne (2016). Age-Friendly Cities and Communities in International Comparison. Political Lessons, Scientific Avenues, and Democratic Issues. Cham: Springer.

Ramovš Jože, Ramovš Ana in Svetelšek Ajda (2019). Informal Carers Training: In-group Social Learning as an Effective Method for Quality Care Empowerment. V: *Frontiers in Sociology*. Dostopno na: https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsoc.2019.00063/full?&utm_source=Email_to_authors_&utm_medium=Email&utm_content=T1_11.5e1_author&utm_campaign=Email_publication&field=&journalName=Frontiers_in_Sociology&id=440893.

Ramovš Marta, Moulaert Thibault in Ramovš Jože (2020). Na poti k starosti prijazni skupnosti. Priročnik za starejše občane in za lokalno akcijsko skupino starosti prijazne občine. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje (izšel tudi v angleščini, nemščini, francoščini in italijanščini).

Svet EU (2005). Zelena knjiga Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami. Bruselj.

Naslov avtorice:

Marta Grčar: marta@iat.si